Anton Milà Montané

PETITES HISTÒRIES DE LA FESTA MAJOR

LA RECUPERACIÓ

Principis dels anys 40 del segle passat, les condicions de vida de la població que havia sobreviscut a la devastadora guerra civil, no eren gens fàcils. Els guanyadors, imposaven la seva ideologia sense cap consideració ni mirament a un poble esporuguit. Era la manera de fer perdurable el seu cop d'estat.

Per els que s'havien significat en el respecte a la legalitat republicana, l'única solució de supervivència va ser l'exili. Per als familiars que es van quedar, la humiliació d'aparentar renegar de les seves idees, per convertir-se en una simple unitat del tot, per defugir la ferotge repressió, que podia portar, amb sort, a passar un munt d'anys empresonat o en el pitjor dels casos a un judici sumaríssim, en què, sense cap garantia, el resultat podia ser pena de mort.
Eren temps en què funcionaven les cartilles d'abastament, en un intent de fer arribar a cada persona, un mínim d'aliment necessari per a la seva supervivència, davant de l'extraordinària escassetat.

Les cartilles d'abastament van estendre's fins a l'any 1952, malgrat que no ser fins al 1957 que es tornar a assolir una producció que va igualar la de l'any 1935.
Van ser anys en què, uns pocs, els estraperlistes, es van enriquir davant de la permissivitat de les autoritats, mentre que alguns pares de família, desplaçats fins al Baix Ebre per comprar aliments imprescindibles com arròs, patates o oli eren perseguits sense cap pietat per la Guàrdia Civil.

No era un panorama gaire engrescador per reprendre una nova etapa festiva. Malgrat tot, aviat es tornaren a celebrar les Festes Majors. Promocionades per els recents nomenats ajuntaments afins al nou poder. I amb la col·laboració de la *Jefatura Local del Movimiento* o de l'*Obra Sindical de Educación y Descanso*, com anuncien els programes de Festa Major locals dels anys 40. Programes que en un afany de despullar de tota identitat el nostre poble, en l'intent d'assolir una total uniformitat, eren escrits íntegrament, en castellà.
Festes a les quals el poble senzill es sumava sense gaire recança, al cap i a la fi era una nova manera de passar llista. Una obligació no escrita igual que la d'anar a missa els diumenges. Allà, es barrejaven *los rojos* o perdedors, per demanar perdó per les seves idees esbiaixades, els que no s'havien significat, els que anomenarem mitges tintes, per assolir la seva confirmació de bons patriotes i els guanyadors, que portaven anys pregant per la tornada de l'*Orden y la Ley*, per assolir l'absolució de tots els seus pecats presents i passats.
Enmig d'aquesta escassetat econòmica i de llibertats polítiques, la comarca del Garraf, en aquests anys 40, començava a posar les pedres necessàries per tornar a assolir uns costums, unes tradicions que s'embrancaven més enllà de la memòria dels seus avis...

Vilanova i la Geltrú, cap administratiu de la comarca del Garraf, a l'any 1939, es trobava mancada de tot l'imaginari festiu entorn del qual havien celebrat les seves Festes Majors, així com també els carnavals.
El primer testimoni escrit que ens parla d'una figura zoomòrfica en forma de mulassa a Vilanova, es remunta a l'any 1629. Dona fe un document trobat a la Parroquià de Sant Antoni Abat, en què els sagristans de la Parròquia van abonar 16 sous en concepte de despeses.

La mulassa de Vilanova

Un altre escrit de l'any 1659 confirma que dita Mulassa sortia al carrer tirant foc. A l'any 1771 un edicte Papal prohibia disposar d'aquest element pirotècnic, edicte que per les males comunicacions no va arribar a Vilanova fins a l'any 1779.
Un altre dels elements fonamentals de la imaginaria Festiva de Vilanova són els Gegants. El primer testimoni escrit que parla d'uns gegants encapçalant una professo de Corpus Vilanovina és de l'any 1709.

L'any següent, 1710, un altre document ens parla d'un entremès diabòlic, compost per una Mulassa i una Mula gegantina acompanyades per un grapat de diables.
El 26 d'agost de l'any 1771 apareixen per primera vegada els Gegants Pagesos, obra del Barceloní Francesc Amich. Mentre que la primera referència d'un drac és del 1780.

La centenària tradició de tots aquets elements Mulassa, Gegants i Drac del protocol Vilanoví propiciaran que el C.O.O.P. Comitè Organitzador de l'Olimpíada Popular, pensés en ells per prendre part en els actes d'obertura de l'Olimpíada Popular, programada del 19 al 26 de juliol d'aquell any 1936, que havia de ser una rèplica a les organitzades pel C.O.I, que es van celebrar a la capital alemanya, Berlin, sota l'aixopluc del líder nazi Adolf Hitler

Cartell Olimpiada Popular de Barcelona

Els actes oficials d'obertura d'aquesta Olimpíada Popular estaven programats per al dia 19 de juliol a les quatre de la tarda, amb la desfilada d'uns 6.000 atletes en representació de 23 delegacions. Entre elles Galicia, Euskadi, o Catalunya. La delegació mes nombrosa era la francesa, amb una representació de 1.500 esportistes. Les disciplines a desenvolupar en aquesta competició n'eren 16.
Acabada la desfilada estava prevista la intervenció de diversos polítics. L'últim a intervenir havia de ser el president de la Generalitat, Lluís Companys, el qual com a president d'honor de la Olimpíada, donaria la benvinguda als participants
Després de tots aquests actes, sobre les deu del vespre estava prevista, com a acte de clausura d'aquesta jornada inaugural, l'actuació dels diferents grups de Cultura Popular del nostre país.
Junt amb la Mulassa, els gegants Pagesos i el Drac Vilanoví, el programa oficial anunciava la presència de Gegants, Nans, els Xiquets de Valls, *Cavallins*, Àguiles, cucaferes, Moixiganga, Ball de Bastons i com a acte excepcional, una representació de la Patum de Berga, amb el foc de les seves dues Mulasses i el Salt dels Plens.

El Drac de Vilanova reconstruit després de la guerra civil

Tots aquets preparatius quedaren en no res. La rebel·lió militar que el 17 de juliol s'havia iniciat al nord d'Àfrica sota el comandament del General Franco, el dia 18 s'estendria per tot Espanya.
Barcelona, no va escapar a la insurrecció militar, uns 20.000 visitants que omplien totes les places hoteleres, la majorina estrenades per a l'exposició internacional del 1929, eren testimonis de com una ciutat preparada per viure un gran esdeveniment esportiu, es veia convertida en un immens camp de batalla, ple de barricades i trets per tot arreu.

Malgrat que la insurrecció va ser sufocada per la decidida intervenció dels Mossos d'Esquadra i la del poble aglutinat entorn dels diferents partits polítics i dels sindicats. Tots aquests esdeveniments van provocar la suspensió de tots els actes previstos de la Olimpíada Popular. Entre las víctimes, la representació vilanovina. Segons alguna versió, oblidats dins de l'Estadi de Montjuic, segons altres, desapareguts en el tren quan els portava a Barcelona. La trista realitat, mai van tornar.

Els únics que no van sucumbir en la visita a la capital catalana van ser els gegants grossos o de la porra. El seu mal estat, de fet no trepitjaven el carrer des de l'any 1930, va desaconsellar la seva sortida de la ciutat, i van quedar guardats dins del seu cau habitual, la torre de l'Església de Sant Antoni Abad. Aquest primer moment de sort, no els va servir per salvar-se. L'any 1937, en plena guerra i en un total auge de la bogeria col·lectiva, la torre era enderrocada i els gegants passaren a ocupar un espai dins l'antiga Caserna de Cavalleria, allà sense cap mena de protecció trobaren el seu final a mans de la quitxalla, que com a joc els esmicolaren.

La suma de totes aquestes adversitats provocà uns seguicis vilanovins, en aquests primers anys da la postguerra, força escadussers, limitats a la presència del ball de bastons i alguna aparició del ball de diables. La primera aparició d'uns gegants, en les cercaviles en honor de la Mare de Déu de las Neus, en aquesta postguerra, foren els anomenats gegants del Juncosa.
Aquest geltrunenc, de nom Salvador Juncosa i Juncosa, havia adquirit l'any 1940 una parella de gegants a l'obrador de l'Ingenio a Barcelona, i llogava la seva presència i la dels seus portadors a diferents pobles del Gran Penedès que volien gaudir d'uns gegants en les celebracions de les seves Festes Majors.
La presència d'aquets gegants en les cercaviles va omplir d'enyorança els vilanovins que trobaven a faltar les antigues figures festives, els quatre gegants, la seva mulassa, el seu drac.

L'any 1947, un grup de nostàlgics afins al Foment Vilanoví creen una comissió, amb la intenció de recuperar els antics elements. Fruit de la tasca d'aquesta comissió aquell mateix any s'estrena una nova mulassa batejada amb el nom de la Boja i pagada íntegrament per subscripció popular. Aquesta es va construir seguint els traços de la restaurada l'any 1902, la que havia desaparegut l'any 1936. També es recupera formalment la colla de diables.
El 5 d'agost del 1948 va ser una festa grossa pels Vilanovins, el seu seguici recuperava la presència dels quatre gegants i també la de un nou drac, construït per no perdre el costum, a l'obrador de l'Ingenio de Barcelona. Obra de l'escultor Lluís Subanell seguint un esbós d'Enric C. Ricard, i altra vegada, els 5 elements sufragats íntegrament per subscripció popular.
Aquest dia el seguici vilanoví recuperava una bona part de la seva esplendor. Reunits davant la reformada església de Sant Antoni Abad, s'iniciava la cercavila que els portaria fins a la plaça de l'Ajuntament. Al davant de la comitiva el nou drac obrint-se pas amb el foc que llençava, el seguien l'altra ball de foc, els diables, la mulassa, el sempre present ball de bastons, la colla castellera, els Nens del Vendrell i una bona representació de gegants. Obrien els recuperats gegants Pagesos, després seguien els d'en Juncosa, el gegant de la Porra i la seva Dama, els de Sitges, el Vendrell, l' Arboç i els de Vilafranca.

Els Diables de Vilanova ballant a la Festa Major de Ribes l'any 1949

Si Vilanova en aquest finals del anys quaranta recuperava una bona part dels seus ancestres festius, a Sitges amb molts menys entrebancs que la ciutat veïna, l'any 1939 ja tenia tot el seu seguici al carrer. Sitges, igual que Vilanova, gaudia de una llarga història amb gegants i diables.

La primera dada documentada de la presència d'uns gegants a la Vila de Sitges es remunta a l'any 1814 mercès al relat de les festes que els dies 14, 15 i 16 de maig, es dedicaren a la Verge Maria. S'hi parla de la processó celebrada pel trasllat de la imatge de la Verge del Vinyet. Des de la Parròquia, a la que al dia d'avui és la seva ermita. El relat d'aquets fets diu així: *La abrian los gigantes, la tarasca i los bailes.*

Els gegants, el drac i l'àliga de Sitges

La pròxima referencia és de l'any 1840 en què apareixen uns gegants d'aspecte morisc, construïts pels germans Joan i Joaquin Querol, aviat van ser coneguts con els gegants dels Querol, gegants que pel seu considerable pes necessitaren d'homes molt forçuts per poder ballar-los, la majoria eren pagesos. La seva presència es prolongà fins a l'any 1912, en què ballaren per última vegada al pati del Nou Hospital el dia de la seva inauguració. Després d'aquell dia no se'n va saber res més d'ells.
Fins aquest dia, compartien protagonisme amb una altra parella estrenada un 23 d'agost de l'any 1897. Ell representava Jaume I el Conqueridor i ella una dama abillada d'aquella època. El rei portava la corona Comtal, ceptre a la mà, amb les armes de l'antic Regne Català-Aragonès, espasa de l'època, túnica i mantell. Com a nota curiosa l'arribada de la república va provocar que els gegants sortissin sense corona els anys 1931 i el 1932, per substituir-la li posaren un mocador lligat al cap. L'any 1934 es suprimeix la processó de Sant Bartomeu, malgrat que tots els gegants surten al carrer sense corona ni mocador al cap.
Aquests gegants foren construïts seguint el disseny de Lluís Sabater i Graño que era figurista del Gran Teatre del Liceu i els caps vas ser obra de J. Escales o Escaler que regentava l'Ingenio de Barcelona. Del mateix motlle es van construir els del Castell de Santa Florència de Canet de Mar.

Un element fonamental de les cercaviles sitgetanes és el drac construït l'any 1922 obra de l'artista sitgetà Agustí Ferrer i Pino, per encàrrec de l'Ajuntament. Fou presentat el dia 23 d'agost després del castell de foc, arribà damunt d'una barca prenent terra a la Punta. La bèstia representa un ésser marí, la cara de gat feréstec i amb la cua de peix destacant en la seva estrena, per les tonali-

tats blaves i una gran gama de taronges. En aquests primers anys era portat per dues persones.
Altre dels elements amb història de les cercaviles sitgetanes, són els diables. La primera referència escrita es remunta a l'any 1853, malgrat creure que la seva presència és més antiga. És un dels entremesos més participatius sortint assíduament des de l'any 1884, i sols per fets excepcionals que han produït la suspensió total de la festa, han evitat la seva presència. Malgrat aquesta presència contínua, fins l'any 1905 els vestits i estris es llogaven fora de Sitges. Es té constància que a l'any 1860 es llogaren a Vilafranca. Aquest any 1905, s'estrenaren vestits propis, pintats i dissenyats pel pintor Josep Vidal. Pagats per l'Ajuntament i que quedaren sota la seva propietat.
Com podeu comprovar, els seguicis festius sitgetans fins al setembre de l'any 1935,comptaven com elements principals els gegants estrenats l'any 1897, el drac, els diables, els bastons, element distintiu de la comarca del Garraf i com a element propi de la Vila, la Moixiganga junt amb altres balls blancs.

L'any 1939, *año de la victoria*, com anuncia el programa de Festa Major, la cercavila estava formada pels següents elements: *Gigantes, cabezudos, dragón, diablos, bastones grandes y pequeños, pastorets, circolets y moixiganga*. Com a convidats especials, la Banda Militar de la 50 División, i el dia de la festa gran es remarca la presència dels castellers Xiquets de Valls, famosos per aixecar el tres de set per sota.
En conseqüència, les figures festives sitgetanes salvaren el període de guerra civil sense més contratemps, i van recobrar la normalitat de forma immediata.
Recuperada la normalitat l'any 1945, el seguici sitgetà es veia augmentat per una nova figura zoomòrfica en forma d'àguila, construïda a Can Fígols. Aquesta nova creació amb cos de fusta recoberta de cartró, no va ser molt ben rebuda per la població, davant la seva nul·la tradició i la van batejar amb el sobrenom de Colometa o Oca, en senyal de burla i desaprovació. L'any següent en un intent de congratular-se amb el poble sitgetà, el pobre animal surt proveït d'uns ferros per poder encendre carretilles. La seva poca consistència, esdevindria en un contratemps tan important que li costaria la vida.

A la primera encesa, l'esclat del tro, segons expliquen, li va arrencar el nas, i en dues o tres enceses quedar totalment desfigurada , els portadors, davant de la desfeta, la guardaran dintre les dependències municipals d'on mai més en va sortir.

El gegant de Sitges.

L'any 1943 es recupera el Ball de las Gitanes, cal afegir-hi que abans d'aquesta data era representada solament per homes. El 1978 l'Agrupació de Balls Populars, assoleixen la fita de recuperar fidelment els antics gegants moros o del Queralt. Anys després, el 1984 és estrenada una nova Àguila, que des dels primers dies cremava pirotècnia per la boca i la cua.

Sant Pere de Ribes, població equidistant de Sitges i Vilanova, tercera població en importància de la comarca del Garraf, també restanyava com les altres dues poblacions, les ferides causades per la guerra de forma prou ràpida, i va recuperar les festes amb una certa normalitat.

De fet, a Ribes poca cosa teníem a recuperar, el drac, estrenat un Sant Pau del any 1916, era l'única carcassa zoomòrfica de la qual es tenia referència al nostre poble abans de l'any 1936, sempre acompanyat pels seus amics inseparables, uns cabeçuts estrenats el Sant Pere del mateix any, i els integrants de la dansa mes ballada al nostre poble, el ball de bastons, completava les cercaviles la corresponent banda de música. Aquesta era tota la nostra realitat, sols augmentada per aparicions puntuals de balls Parlats o de Versos.

Consultats diferents escrits de programes de Festa Major, la majoria del Pere Carbonell i Grau, altres del Pere Puig i Roig, donen fe que una de las gran riqueses populars del segle XIX, principi del segle XX, dins de les celebracions de Festa Major, foren els balls de versos o parlats. Dins d'aquets escrits, surten un munt de noms d'aquest també anomenat Teatre de Plaça: Joan de Serrallonga, Els Voluntaris, La Viuda Judit, Santa Margarita, de Malcasats, Marcos Vicente, El Fill Pròdig, Sant Pau, Doña Leonor i de Les Criades, eren alguns dels que omplien les nostres places per Festa Major.

Es representaven a peu de plaça. On els actors sortien en dues fileres, amb acompanyament musical d'un violi o un acordió que convidava a uns rudimentaris passos de dansa, era la passada. Utilitzada, a més, per entrar a plaça en les cercaviles. En les actuacions, la passada, era el pretext per assolir un lloc preferent, al personatge a qui tocava recitar.
En la majoria de Balls, els versos eren perennes, sols patien lleugeres transformacions. Altres, no recordo qui els va definir com Crítica satírica de costum socials, canviaven cada any per reflectir l'actualitat local. Eren els casos del Ball dels Malcasats o de Les Criades; al camp de Tarragona, de Dames i Vells.

No se sap amb certesa si aquestes representacions les duien a terme sempre gent del poble o pel contrari, alguna representació la podien portar a plaça algun grup de gent que s'hi dedicava de forma habitual. Una de les quadrilles més famoses era la que tenia de cap de colla, el Marti Figueres i Gili, conegut pel sobrenom de vell Saquetes (Sant Marti Sarroca 1854-1925), que es llogava a les Festes Majors del Gran Penedès. No es pot descartar que el Vell Saquetes ac-

El Ball dels Malcasats de Vilafranca representat a la Plaça Marcer de Ribes

tués en alguna de les nostres, potser en els temes de més dificultat interpretativa, com, per converses amb el meu avi, Antón Muntané Ventura, quan hi prenien part armes de foc. Altres de més fàcil interpretació com el Ball de Les Criades, Malcasats o de caire local con el Ball de Sant Pau, segurament, eren representades per la gent senzilla del poble, la majoria en aquets anys sense saber ni un borrall de lletra, el seu únic mètode per aprendre el recitat dels seus personatges era l'oral, tasca que es prolongava durant mesos els assajos.

Aquesta manera d'aprenentatge dels parlaments, repetir i repetir, va ser de gran utilitat per al Pere Carbonell i Grau, en la recerca de poder recuperar el Ball de Sant Pau, a l'any 1973. Tarda rere tarda, pujava fins la Masia de Can Jove. Allà el Joan Robert, que mai havia interpretat cap paper de l'obra, però que era assistent habitual als assajos, havia memoritzat tots els papers.

Tornant a l'escrit del Pere Puig i Roig, aquest ens dona la seva opinió d' alguns dels balls Parlats i expressa la seva preferència pel Ball de Marcos Vicente, i acusa els versos del Ball de Les Criades o dels Malcasats de grollers i de poc apropiats. També parlava d'altres balls, als que denominava arcaics, que durant aquest final del segle XIX, principis del segle XX, havien participat de les nostres festes, eren els balls de diables, la moixiganga, els cercolets, les gitanes, els pastorets i els bastons. D'aquest últim, afirma que es ballava cada any, inclús algunes vegades en sortien dues colles. Cercolets, pastorets i gitanes sortien alguns anys, mentre que la moixiganga era representada de forma molt puntual per balladors sitgetans, i el ball de diables el representaven gent de Vilafranca.

El Ball de les Criades de Sitges

Resseguint els escrits del Pere Carbonell i Grau, podem explicar com foren els actes que configuraren la Festa Major de l'any 1912, any en què les places i carrers del nostre poble van poder presenciar el Ball de Sant Pau.

El dia 24 de gener, vigília del Patró, la festa començà a les dues de la tarda, en un esvalotament de campanes i la sortida del ball de Sant Pau i del ball de bastons.

El dia 25 de gener, Sant Pau, a trenc d'alba, típica matinal, dels balls populars pels carrers del poble. A les 10, sortida des de la casa del poble dels balls i l'orquestra fins a l'ermita, on es celebrarà l'Ofici Solemne amb l'acompanyament de La Lira Vallenca, amb cantors d'anomenada. A les 4 de la tarda, ballada i encant de coques, a la placa de la pintoresca ermita.

A les 10 de la nit, al Centre Recreatiu, Gran Funció de Sarsuela. Al Centre Català, Ball públic amb Els Nois D' Olesa. Aquest mateix any per la Festa Major de Sant Pere, el Ball de Sant Pau deixava el seu lloc a un nou ball parlat, el de la Viuda Judit, ball parlat de difícil escenificació, en comptar amb un nombrós repartiment: 24 amb text més figurants, s'hi afegeix que l'acció es desenvolupa en tres escenaris al mateix temps.

El Ball de Sant Pau al Centre Parroquial

Festa Major de Sant Pau del 1916, Sant Pere de Ribes estrena el seu primer Drac. Josep Puig i Miret aleshores alcalde, el regala al poble. Segons l'Eco de Sitges, la comitiva que acompanyava el Drac el dia de la seva estrena, la formaren el Ball de Diables i el Ball de Bastons. El Drac, malgrat ser de mides molt reduïdes (1'40m d'alçada, 1'75m d'allargada i 0'85m d' amplada) es feia respectar. La gent, al veure'l arribar dansant i llençant foc, li obrien pas amb respecte mentre li cantaven: "Ara ve el Drac, ara ve el Drac, en Burrevella en Burrevella, en Burrevella, dintre un sac".

Una altra mostra de com eren les nostres festes abans de l'any 1936, la trobem seguint el programa de la Festa Major de Sant Pere de l'any 1930.
La vigília començava a les dues, amb la sortida dels Balls Populars, dues colles del Ball de Bastons, Drac i Capgrossos. A les sis, repartiment de Bons per a les famílies necessitades. A les nou, davant de la Casa de la Vila, exhibició dels Balls Populars. A les nou trenta, encesa d'un magnífic Castell de Foc, a l'encreuament del carrer de Balmes amb el del Ferrer-Soler. A un quart d'onze, Gran audició de sardanes per Els Atletes de Vilanova i la Geltrú.

Diumenge dia 29, Sant Pere. A les 6 hores, Gran Matinal dels Balls Populars. Al migdia després de la sortida d'ofici, la Cobla Orquestra La Principal de Granollers tocarà sardanes a la placa de la Constitució. Al vespre a les 11 hores, al Centre Recreatiu, grandiós ball públic amb La Lira Vallenca. Mentre que la Societat d'Agricultors i Obrers tenia programats els següents actes: a les 15:30 hores, concert al Cafè de la Societat, a càrrec de La Principal de Granollers. A les 20h secció de cinema. A les 22.30, Sardanes al passeig de la Riera per la mateixa cobla, acte seguit, ball en el grandiós envelat situat al mateix passeig.
El tercer dia de festa, anomenat "del gos", tot i caure en dilluns, comptava amb tot un seguit d'actes. Al migdia, sardanes per La Principal de Granollers. Al Centre Recreatiu a les 12 h secció vermut de ball, a les 16:30 concert, a les 18 h ball públic de Dues Hores, a les 22 hores Concert i a les 23 h Ball de Societat per La Lira Vallenca.

A la esquerra de l'imatge el edifici de la societat d'agricultors on si programaven també actes de la Festa Major de Ribes

Davant d'aquesta programació, La Societat d'Agricultors i Obrers no es quedava enrere. A les 4 de la tarda, concert al cafè de la societat, a les 18:30 Ball de Dues Hores a l'envelat. A la nit, a les 22:30 h concert al Cafè de l'Entitat. Tot seguit Gran Ball de Societat, a l'envelat. Al mateix dia al Centre Parroquial a les 1 9h de la tarda. Extraordinària funció de teatre a càrrec de la Secció Artística de Joves.

La festa encara continuava el dimarts dia 1 al Centre Recreatiu. A les 18.30 h s'anunciava un Gran Ball Públic, dins les notes d'aquesta entitat, s'especificava que tots els actes de l'Entitat, exceptuant els concerts, es celebrarien a la sala d'estiu.
Aquesta era la realitat de les nostres festes fins l'any 1936. Diverses entitats, amb els

seus edificis, on acollir les activitats necessàries per acontentar la diversitat dels habitants del nostre poble.
Quant als seguicis, el Ball de Bastons, el Drac estrenat el Sant Pau del 1916, i els Cabeçuts, des del Sant Pere del mateix any. Quan al Ball de Diables, segons un escrit del Pere Carbonell i Grau, en aquet terç del segle XX van sortir dues vegades, sense especificar els anys. Segons el treball den Xavier Miret i Mestre de l'any 1993, el Ball de Versos a Ribes, varen estar-hi presents de forma documentada, els anys 1913, 1916, 1922 i 1929.

I altres balls de versos? En Pere ens confirma la sortida del Ball de Sant Pau l'any 1912. Aquest mateix any, per Sant Pere, el de La Viuda Judit. Els resultats de la recerca del Xavier Miret són bastant més curosos i extensos, a més de confirmar els dos balls de versos que van sortir el 1912, ens parla del Ball dels Malcasats el 1902 i el 1923. El de Marcos Vicente del 1903 i 1915. Els Voluntaris d'Àfrica, el 1904 i el 1913, Rosaura el 1908, Diego Corrientes el 1911, El Fill Pròdig el 1913, Don Jacinto i Doña Leonor el 1915 i el 1923, Juan Portela el 1917 i Santa Margarita el 1917.

Si ens hi fixem, l'últim Ball de Versos documentat a Ribes és de l'any 1923, si no tenim en compte el Ball de Diables del 1929. Hi va haver Ball de Versos a Ribes del 1924 al 1936? Segons Anton Ferret i Baig en el seu escrit del novembre del 2002, dins de la presentació del llibre Ball de Sant Pau: "Els Balls de Versos començaren a ser mal vistos a partir dels anys vint del segle passat". Segons raona, en el seu escrit, la tornada dels Americanos, la presència de persones il·lustrades, el més freqüent contacte en la capital, i l'existència d'una nova elit intellectual, van ser decisius perquè unes representacions que eren pròpies del poble més senzill passessin a ser menystinguts, inclús ridiculitzats. D'aquesta manera, per la poca importància que se'ls donava, els balls Parlats deixaren de ser inclosos dins dels programes oficials. Pot ser aquest el motiu per què no sabem res dels Balls Parlats de l'any 1924 al 1936? Els denominats pagesos ribetans van renunciar a una de les seves manifestacions festives com era aquest costum de teatre de plaça? Repassant la revista Sitgetana *El Fogall*, editada per l'Agrupació de Balls Populars, en concret, el número 23, es pot trobar sota el títol Aquelles Criades del 36, signat per Joan Duran i Ferret, una entrevista a en Joan Muntané i Carbonell. En ella relata fil per randa com l'any 1936 per la Festa Major de sant Pau i també per la de sant Pere a Ribes va sortir El Ball de les Criades. Segons explica el Joan Mun-

Els gegants de Sant Pere de Ribes

taner Carbonell, el Ball de les Criades del 1936 s'estrenava per la vigília de Sant Pau *a punta de migdia* a la plaça Marcer per seguidament, enfilar les Masies de Can Vidal, de la Serra, de Can Ferrer, del Carç i de Les Torres a la Vaqueria del Racó.

Quan al vespre tornaven a Ribes, repetiren l'actuació, ara amb els cistells plens de viandes i els cèntims que havien recollit tot recorrent les rodalies. També explica la pujada a l'ermita el dia de Sant Pau i la baixada tot fent la Passada, acompanyats d'alguna melodia que cantaven a viva veu, davant l'absència de músics, pel que explica el Joan, l'Ajuntament era qui els pagava. El Joan Muntané aquest any 1936, als seus tretze anys, disfressat amb faldillots, davantal blanc, còfia i perruca tot llogat a Barcelona, junt amb el Sebastià de les Casetes i el Guillermo Alemany, eren tres de les criades. La direcció i la confecció dels versots, sobre l'actualitat ribetana van anar a càrrec dels germans de Can Gavaldà, que a la vegada hi prenien part com a actors. Un altre que tenia paper, era el Noi de Can Marsé, i el que posava ordre a les *tropelies* de les criades i els seus festejadors, era el seu pare, l'Anton Muntané Ventura. Nascut a Begues i ribetà d'adopció al casar-se amb la Pubilla de Can Pinsell.

Dins l'entrevista, el Joan, també parla d'haver presenciat, uns anys abans, el Ball dels Malcasats i que als baixos de Can Pinsell hi corria una espècie de piló, que havia servit per lligar Sant Bertomeu. Tota aquesta continuïtat dels balls parlats, va morir difinitivament al nostre poble, per un maleit 18 de juliol del 1936.

Els gegants d'en Juncosa, desfilant pel carrer Generalísimo Franco, l'any 1950

Quasi tres anys després, en concret el 28 de juny del 1939, encara ressonant l'últim *parte de guerra* de l'1 d'abril, que abans de la firma del Generalissimo, acabava amb la contundent frase *La guerra ha terminado*. Ribes del Penedès, ara *San Pedro de Ribas*, recuperava la seva Festa Major.

Revisant els programes de l'any 1939 i del 1940, dins dels actes programats, no es troba referència de cap cercavila amb participació de balls populars. Sí que ens parlen de Solemnes Oficis, seccions de cinema, sardanes, concerts i selectes balls; l'orquestra Antiga Pep va ser la que va posar la musica tots dos anys.

La pròxima referència per explicar com va ser l'època de recuperació de les nostres festes la trobem consultant el programa de Festa Major de Sant Pere de l'any 1942. En aquest any, la vigília era un diumenge. Continuava el costum d'iniciar la festa de vigília a les dues de la tarda com anuncia el programa:

Dissabte 28, Vigília. *A las dos de la tarde, Repique General de Campanas y Disparo de Mortaretes*. A les 6 de la tarda s'anunciava concert al Centre Recreatiu a càrrec de La Lira de Sant Celoni i a les 7 hores Baile por la misma Orquesta. A les 10 de la nit, *Salida del Ball de Bastons. Organizado por El Frente de Juventudes, Drac i Cabezudos*. A les 10'30. *Disparo de Fuegos Artificiales en la Avenida del Generalíssima Franco*. A continuació, *audición de sardanes a cargo de La Lira de Sant Celoni, en la plaza Marcer*.

Dilluns dia 29, Sant Pere. *Al amanecer alegre diana por el ball de bastons, acompanyados de los tipicos grallers, drac i cabezudos*. A les 11.30 *en la Iglesia Parroquial, Oficio Solemne. A la salida de oficio el Esbart de Danzaires, danzará en obsequio de las autoridades i pueblo el popular Ball del Ciri, en la plaza Marcer. Las parejas irán ataviadas con sus lindos trajes regionales. A continuación Sardanes por la Cobla La Lira de Sant Celoni. Tarde a las 5, concierto en el salon-cafè del Centro Recreativo. A las 7 de la tarde, Audicion de Sardanes y Danzas Populares en la plaza Marcer por la cobla La Lira. El Esbart de Danzaires danzará los siguentes bailes regionales:* La Balangera de Vilafranca. Ball de Nans de Berga, Contrapàs de Pallars, Indiot de Pallars, Ball Cerdà de Pallars i Danses de Vilanova. A las 9'30 al *Centro Recreativo, Sesión de Cinema proyectándose la magnifica pel·lícula nacional, Raza. A las 12, en el mismo Centro, Selecto Baile.*

Dimarts dia 30 es continuava celebrant el "dia del gos". *A las 5'30 de la tarde en el Centro Recreativo, concierto por la célebre Orquesta de Luis Duque. En el Salon- Café. A las 7, baile en el Salón de Verano. A las 7'30 a la Plaza Marcer, Gran Festival Infantil patrocinado por El Frente de Juventudes y La Juventud de Acción Católica. Carrera de bicicletas, de sacos y juegos diversos. Finalizando con un ramilletes de Fuegos Japoneses. A las 11 al Centro Recreativo, Concierto Clásico en el Salón–Café. A continuación, Baile de Gala a cargo de la acreditada Orquesta de Lluis Duque de Barcelona.*

La Festa es recuperava, sense novetat en el nostre seguici. Continuaven presents el Ball de Bastons, els Cabeçuts, ara anomenats Cabezudos. I el nostre Drac, que va passar el temps de guerra exiliat als baixos de la Masia de Can Puig, compartint espai amb les garrofes, alguna patata, o la palla que es guardava dins del recinte. Va sortir restaurat amb gruixudes capes de pintura verda amb tocs vermells per dissimular als seus

Recuperació de la Colla de Bastoners després de la guerra civil

anys d'oblit. El Ball de les Criades no va tornar a sortir, segurament per irreverent i poc apropiat en la nova realitat pàtria, i va ser substituït per l'Esbart de Dansaires.

Quan als espais d'oci, sols quedà disponible el Centre Recreatiu. Estrenat el 1883, quan l'actual placa Marcer encara es denominava la placa dels Arbres. Les altres dues entitats de les quals disposava Ribes el 1930 eren, una, la Societat d'Agricultors i Obrers, que va desaparèixer per evidents motius polítics, els seus dirigents més representatius foren represaliats i l'edifici convertit en un garatge, fins al seu total enderroc. Mentre el Centre Parroquial, no va refer el seu malmès edifici fins l'any 1959.

Resseguint programes de Festa Major, arribem al de l'any 1949. La nostra festa d'estiu rep un nou impuls, al comptar la cercavila a més dels habituals, Drac, Bastons i cabeçuts amb la presència de grups forans. Un era el recuperat Ball de Diables Vilanoví, present a la vigília i el dia de la Festa Major. Dia que també actuaren els Castellers de Vilafranca, junt amb els Gegants Pagesos de Vilanova.
Aquell any, també es recuperava la tradició del Repartiment dels Bonos de Víveres, a les famílies més necessitades, tal com es feia abans de la Guerra Civil. S'entregaven amb tota solemnitat per les molt Il·lustríssimes autoritats, al Saló de Plens. Aquesta costum es va prolongar fins a l'any 1962.

Els anys 1950 i el 1951, les cercaviles van comptar amb la presència dels gegants del Juncosa. Abans de ser donats pel seu propietari a la Parròquia de la Geltrú. Parròquia que en va ser propietària, fins que va decidir vendre'ls a l'Ajuntament de la població de La Garriga el 1957.

La presència dels diables vilanovins, va ser de gran influència perquè dos anys més tard, un grup de joves ribetans sentissin l'anhel de formar-ne una colla pròpia. L'arrelament de les colles de Ball de Diables al nostre poble no era una tradició consolidada. Tan sols sis presències documentades del 1882 al 1951.

En Joan Montané de Can Pinsell ballant bastons

Aquesta falta de tradició, els obligà a emmirallar-se en les colles més properes, Sitges i Vilanova que sí que comptaven amb una assiduïtat de molt anys. En les antigues actuacions del Ball de Diables a Ribes, com a teatre de plaça tenia un argument. S'escenificava l'eterna lluita del bé contra el mal, i els actors eren deu diables, Llucifer, Diablessa, Àngel i Arcàngel Sant Gabriel, com es pot esbrinar, resseguint els versos de l'Acte Sacramental que es recitava al nostre poble al principi de segle XX, i recuperats un gener del 1996. En aquests diables del 1951 hi mancava algun del antics personatges, sols hi eren presents Llucifer, vuit diables i un que portava el timbal. Malgrat la falta dels antics versos, continuaven els parlaments, es recitaven els anomenats versots, sàtires sobre l'actualitat del poble, que no tenint els germans Gavaldà per posar la rima a les estrofes, trobaren un digne successor en el Jaume Gómez, poeta i fotògraf local. Obria una parrafada del Llucifer, després cada diable recitava el seu versot, que mereixia la resposta del seu cap. La passada es feia a toc de timbal i foc de carretilla. El final tornava a ser un nou monòleg del Llucifer que sempre explicava el mateix, la seva tornada a la calor de l'infern, en una promesa solemne, que tornaria la propera Festa Major.

Els diables vilanovins van ser fonamentals per a l'estrena de la Nova Colla. Al deixar-los els vestits, van fer possible, que sota el comandament del Llucifer Jaume Massó de sobrenom Virella, la colla de diables ribetana sortís al carrer. Aquest any 1951, quan les colles existents a Catalunya es podien comptar amb els dits de les mans i encara te'n sobraven, s'iniciava un període de consolidació. A l'any següent els diables ribetans, segons versió de l'Albert Fuster, àlies Paise, els vestits es llogaren a Barcelona, vestits que propiciaren l'aparició d'una diablessa.

Drac Vell de Ribes

La Festa Major del Sant Pere de l'any 1952, va suposar una nova fita per al seguici ribetà. La comissió de festes presidida per l'alcalde Josep Coll i Carbonell, pressupostaren una despesa extraordinària. Una part d'aquests diners tenien un propòsit, després de les visites de gegants forans els últims tres anys, els nostres representants municipals pensaren a comprar-ne uns de propis.

El cos va ser construït a la Casa El Ingenio de Barcelona amb un cost de 8.000 pessetes. Mentre que les fustes i la roba van ser elaborades al nostre poble, en concret la confecció de la roba va anar a cura del sastre local, Rafel Roig i Tomàs. Com a convidats de l'estrena hi van estar presents els Gegants Pagesos de Vilanova I els gegants de Sitges. Segons informa en la separata Mig Segle de Gegants, l'Ester Callau, les despeses finals de tots aquests esdeveniments es dispararen fins a les 19.923'85 pessetes, quan les despeses ordinàries, per les dues festes no arribaren a les 10.000. Malgrat que per la construcció dels nostres gegants, per estalviar-se uns calerons, s'aprofitaren uns motlles genèrics propietat de l'Ingenio i que servien per abastir les diferents poblacions que durant els anys quaranta i cinquanta volien estrenar gegants a un preu mòdic, sense el sobrecost de construir un motlle nou.

Per aquet motiu, podem trobar un bon grapat de gegants amb una fisonomia igual als nostres, escampats arreu del nostre territori, inclús alguns van viatjat fins a pobles espanyols. Una mostra és la següent relació de pobles i any d'estrena. El 1947 Roquetes d'Ebre, l'Espluga de Francolí i Peralta. El 1948 a Cervera, 1952 Montbrió del Camp, Flix , Ivars d'Urgell i Sant Pere de Ribes. El 1953, Alcover i Cornellà de Llobregat. EL 1954 el Prat del Llobregat, Cambrils, Sant Just Desvern, Alaior (Menorca) i Mont-roig del Camp. El 1956, Llagostera, Viladecans i

Cartell de la Torbada de Gegants de l'Ingenio a Sant Andreu del Palomar (Barcelona)

Figueres. El 1958, Argentona, Santa Coloma de Queralt i Cubelles. El 1960, Santa Coloma de Gramenet, i així podríem seguir fins a l'últim que tinc constància de l'any 2016 a Riudecols. Amb l'arribada de la parella de gegants, el nostre seguici començava a fer patxoca, el vell Drac, la recent estrenada colla de Diables, els cabeçuts i com sempre el Ball de Bastons.

L'any 1953, el tercer any de vida, la colla de diables estrena vestits propis, malgrat la despesa en la compra dels gegants i l'organització dels actes de la seva estrena. L'Il·lustríssim Ajuntament encara troba diners suficients per sufragar la confecció d'uns tratjos de sac, als quals el Pere Carbonell i Grau posava la seva empremta en forma de pintura. Potser per la falta de pressupost, la Diablessa quedaria oblidada durant molts, molts anys.
Una altra notícia d'aquest 1953, és el naixement de la societat formada pels senyors Rovira, Jacas i Marcer. La seva unió dona pas al naixement d'un nou lloc d'oci per al poble de Ribes, els Jardins del Bell-Lloc. Aquesta societat, també es fa càrrec de l'explotació de l'antic Centre Recreatiu, que, dividit en tres espais, era l'únic local amb possibilitats d'acollir programes de lleure en aquells anys.

La planta principal estava preparada de forma genèrica per oferir projeccions de cinema. Per celebra-hi els balls de Sant Pau o de Carnaval, el Pep de l'Angelina, responsable del manteniment del local, tenia alguns dies de feina. Era necessari desmuntar les fileres de cadires, que omplien tota la platea, per oferir un espai als balladors, que en grans afluències omplien la sala. Afluència que ja l'any 1912, aconsellarà la construcció, en alçada, d'una galeria de llotges. Llotges que els dies de ball, eren per a les mares, un lloc ideal per poder controlar el comportament de les filles mentre ballaven, complint

Ball de bastons al carrer de La Torreta (anys 60)

Els Capis i els Gegants i al darrera l'edifici del Casino

el protocol del carnet de ball, elles feien travesses sobre nous festejos, segons fos la intensitat del braç, en mantenir la prudent i aconsellada distància.

Adossat a l'edifici el 1916, s'inaugurava una sala descoberta per poder gaudir-la durant els mesos de més calor, un petit escenari amb prou cabuda per a l'orquestra i unes moreres que envoltaven la pista circular, eren els elements distintius que donaven un caire prou acollidor a la gent que ballava o descansava asseguts en unes pesades cadires de ferro pintades de blanc, al voltant d'unes taules d'aquest mateix metall. Tot animat, en aquells primers anys i de forma habitual, per l'orquestra local Joventut Ribetana i per anomenades orquestres durant els balls de Festa Major.
Al final dels anys cinquanta, principis dels seixanta, desapareguda l'Orquestra Ribetana, els balls continuaven cada diumenge. El jovent podia continuar gaudint de seccions de ball a primera hora de la tarda. La música era possible mercès als vinils que el Pep de l'Angelina posava en un rudimentari reproductor, dins de l'espai destinat a les taquilles i que era amplificat per uns altaveus estratègicament penjats de les moreres.
El preu del ball, anava inclòs en l'entrada de la secció cinematogràfica que es projectava a la sala principal, allà sessió continua. Primer el No-Do, després una pel·lícula, sense a penes temps per anar al lavabo. Es projectava la pel·lícula més actual, la denominada "bona", per tornar al No-Do i acabar en la pel·lícula projectada en primer lloc. D'aquesta manera "per un mòdic preu", podies passar tota la tarda del diumenge, primer ballant, després veient dues pel·lícules, sense perdre's el No-Do, i el plaer d'omplir de clofolles de cacauets el terra de la sala. Els cacauets els venia a la porta d'entrada el Noi del Llebre, un senyor ja entrat en anys, de cos escàs i de difícil caminar, l'envàs, una paperina de paper, que treia d'una immensa senalla, tan grossa era que feia més bulto que ell.

Sobre la sala d'espectacles, s'hi trobava, el Gran Saló-Cafè. S'hi accedia per unes grans escalinates al final del passadís, que formaven les dues parets que delimitaven l'espai de l'entrada. A l'esquerra, les taquilles i un passadís que portava a la pista d'estiu. A la dreta, una gran paret amb uns plafons de fusta, a mitja alçada, on es penjaven els grans pòsters anunciant les pel·lícules de propera projecció, moria a la porta d'accés a la sala principal.

Aquestes grans escalinates, morien en un replà, i allà i en sentit contrari, unes noves escales a banda i banda acabaven de guanyar l'alçada del Salo Cafè. Si pujaves per la de la teva esquerra, abans d'arribar al segon replà, una petita porta possibilitava l'accés a les llotges . Llotges a les quals també es podia ascendir per una escala de fusta al final de la sala, al costat de la ca-

Celebració d'un casament al saló-cafè del Casino, presidit per la fotografia del Franco

bina de projecció. Quan arribaves al capdamunt de les escales, al segon replà, hi havia una gran vidriera, que donava accés al Saló-Cafè.

Traspassada la vidriera, la llum entrava pels grans finestrals, que a la part frontal donaven al carrer del Generaísimo Franco, a l'esquerra, amb un petit balcó, a la plaça Marcer. Et donava la benvinguda un terra de fusta vella, sense cap color, que denotava el pas del temps. A la dreta una gran barra de bar també de fusta, però més cuidada, quasi brillant, taules de marbre blanc, sobre uns peus de ferro colat. Taules que en dies de grans esdeveniments, es prolongaven amb grans taulers de fusta, per assumir més capacitat.

Aquest Local, a més d'acollir els concerts de Festa Major, era un dels únics amb prou cabuda per acollir grans reunions familiars. Era el lloc ideal per celebrar els casaments. Comunions i batejos es feien habitualment a casa, no sobraven els diners. Els àpats eren lleugers, panets de mortadel·la o llonganissa, brioixos amb pernil dolç i el pastís a les noces, no hi havia lloc per les delicadeses. Cafè, algun licor d'homes i quan el fum dels cigars anava guanyant espai, era el moment en què un antic diable, de la colla del 51, s'aixecava i sense acompanyament, amb una bona veu, sols protegit per un petit i cuidat bigotet, atacava les frases d'una de les cançons més boniques de la musica catalana: *"Rosor, Rosor, llum de la meva vida, Rosor, Rosor no em desfacis ma il·lusió..."*. Aplaudiments, riures, de nou la conversació. Sols una persona continuava impassible, penjat a la paret sobre el televisor, presidint la sala, una fotografia en blanc i negre del dictador.

Ball de Festa Major al Casino

Al passar el Centre Recreatiu a ser dirigit per la nova societat, se li canviarà el nom passant a nomenar-se Tívoli. L'any 1959, el Centre Parroquial donava per acabada la reconstrucció de la seva malmesa sala, dedicant-la de forma habitual a les projeccions cinematogràfiques. Projeccions que patien la censura de certes imatges, sobretot quan els protagonistes ajuntaven els seus llavis, mentre la violència es podia assaborir amb tota la seva esplendor, la majoria de westers on els malvats indis rebien el que es mereixien, amb la carga del setè de cavalleria. Per això aquesta sala aviat va ser coneguda com Can Pistoles. Per les Festes Majors la continuïtat cinematogràfica es veia trencada per alguna funció de teatre.

Al final dels anys seixanta els resultats del monopoli que englobava el Tívoli i els Jardins del Bell- Lloc, foren prou satisfactoris. Els actes programats per celebrar les Festes Majors, havien aplegat un munt de bones orquestres, algunes representacions de sarsueles, així com obres de teatre.

De fet, aquests any, representaven la continuïtat dels costums festius que el nostre poble havia viscut abans de la guerra. La paraula "verbena" per als vespres de vigília no era gens habitual. Després del Castell de Foc i l'actuació dels diferents Grups Folklòrics, era habitual la celebració d'una audició de sardanes a la plaça Marcer. Mentre que als jardins del Centre Recreatiu, després els Jardins Bell-Lloc, podies gaudir d'una sessió de cinema. L'esport també va trobar el seu lloc en aquestes vigílies de Festa Major. La pista del Centre Parroquial va acollir durant força anys, interesants enfrontaments de bàsquet de la màxima rivalitat comarcal.

Les sardanes continuaven presents el dia de Festa Major, al migdia i també a la tar-

Berenant a la sala-cafè del Casino

da. Mentre el vespre, era l'espai reservat per a la celebració de l'esplèndid Ball de Festa Major.
El Tercer dia, el del gos, les seccions de ball prenien el protagonisme, i amb elles les grans orquestres. Sobre les set de la tarda tenia lloc l'anomenat ball de les Dues Hores. A les deu, el concert que es celebrava al Saló-Cafè, i a les onze, el ball continu amb dues orquestres.

El que crida l'atenció, és que els concerts i els balls, es celebraven en llocs diferents, fet avui en dia impossible amb tot el muntatge de llums i de so que comporta qualsevol actuació.
El més destacat de les celebracions de las caloroses nits d'estiu, foren els denominats Balls de Gala que es celebraven als Jardins de Bell-Lloc. Aquests balls, segons els programes, es prolongaren de l'any 1961 fins el 1965, però això ja es una altra història.

Ajuntament
Sant Pere de Ribes